

ty til Geoffrey Parkers fornemme skitse (Fontana Economic History of Europe II. 1974) eller afvente Herman van der Wee's bebudede 'Financial History of premodern Europe'.

E. Ladewig Petersen

HISTORIKERGRUPPEN FEMPAS: Det arbejdende folks kulturhistorie bd. 1. København, SID/Fremad, 1987. 316 s. Illustreret. kr. 225.

Det er overordentligt prisværdigt, at Specialarbejderforbundet har finansieret denne udgivelse af Det arbejdende folks kulturhistorie. Det er derimod nedslående, at dette bind næsten ikke beskæftiger sig med det arbejdende folk, og da slet ikke med dets kulturhistorie. Bogen er skrevet af et kollektiv på seks unge forskere, hvilket kunne og burde være et spændende og fornyende indslag i den historiske faglitteratur. At bogen kun i ringe omfang behandler det arbejdende folks kulturhistorie skyldes måske forfatternes uafklarede forhold til begrebet kulturhistorie. I det indledende kapitel nedgøres (den borgerlige) Troels-Lund fordi han i sin »Dagligt Liv i Norden i det sekstende Aarhundrede« blot laver stilstandshistorie og ikke udviklingshistorie således som »de to socialdemokratiske kulturhistorikere: Gustav Bang og Hartvig Frisch«. Hvis denne partimæssige placering af Bang og Frisch skyldes reverens for SIDs medlemmer kunne forfatterne godt have omtalt og taget stilling til, at Troels-Lund som sit kulturhistoriske grundlag skrev »jeg afstår endog et rundeligt antal kurfyrrer for brugen af tændstikker« (cit. efter Erik Kjersgaards indledning til genudgivelsen af »Dagligt Liv i Norden« 1968, bd. 1, s. 35). Efter på s. 10 at have forkastet Hartvig Frisch erklærer forfatterne s. 11 sig enige med ham i at kultur er vaner så »derfor er denne bog en beskrivelse af det arbejdende folks vaner«. Men hvad vil det sige? Er det arbejdslivets vaner, religiøse, sanitære, årstidsbestemte, kønsrelaterede eller kreative vaner? Det tages der ikke stilling til i bogen, blot at »Det arbejdende folks kultur er mere Dyrehavsbakken end Det kongelige Teaters ballet« (s. 13). Det er muligvis et regulært udgangspunkt, men det præger ikke bogen som handler mere om balletten end om bakken.

Alene valget af 1536 som periodeafgrænsning for bd. 1 viser vanskelighederne. I stedet for året for en kongelig vedtagelse om reformationens indførelse kunne det være mere relevant at periodeafgrænse det arbejdende folks kulturhistorie med fx. de første vidnesbyrd om brændevinens eller kartofflens anvendelse i Danmark eller med kalkmaleriet i Vordingborg kirke af murer Jeppe, som slet ikke er gengivet i bogen. Troels-Lund kunne skildre betydningen af indførelsen af skorstenen i bønderboligerne, stanken, lummerheden, urenligheden og kulden ved at forrette sin nødtørft udendørs om vinteren, mens høns og kalve »bar sig ubetænksomt ad inde i selve stuen«. Han kunne berette om det travle liv i alkovernes sengehalm med smådyrene nederst i halmen og mennesker hobevis ovenpå så levende, at det bliver ren bakkestemning for læseren. Det savner man i denne kulturhistorie, og hvis det ikke har ligget forfatterne på sinde, så kunne de have fået lidt mere af folkets kulturhistorie med, hvis de havde taget udgangspunkt i Poul Henningsens definition: »Kultur er valg« eller mere aktuelt hos Birte

Weiss (hun er jo også socialdemokrat): »Kultur er holdninger og tidens fællestræk, men også grupperes opbrud og protest imod dem«.

Hvis forfatterne i det mindste havde efterlevet deres eget udsagn s. 11: »I denne fremstilling er det vigtigere at skrive om de navnløse mennesker, der byggede katedralerne, end om samme katedralers skønhed«, så ville man kunne læse noget om arbejdet med opførelsen af de ca. 2000 kirker i det nye byggemateriale natursten og siden teglsten, som så dagens lys i romansk tid, eller om opførelsen af Dannevirke, Trelleborgene, bronzealderhøjene. Det hører til undtagelserne, når man s. 187 kan læse: »Således blev der i begyndelsen af 1200-årene bortgravet ca. 30.000 m³ af Sorø-Holmens stive ler med simple træspader. Et sådant jordarbejde var et ufatteligt slid, der nok kunne skærpe modsætningerne i Sorø«. Her er der i det mindste en antydning af arbejdsformen, men det centrale er det ofte gentagne budskab, at udbytning skaber modsætninger, som dog ikke nærmere omtales. Jeg er ikke nødvendigvis uenig med forfatterne i, at munkene i Sorø har plaget en masse unavngivne arbejdere, men hvad skal man svare den skeptiker, der siger, at Sorø-klostrets kanalprojekt blot var en storstilet jobskabesordning – en middelalderlig parallel til den første Lillebæltsbro?

Bogen er fyldt med godt reproducerede billeder, men også her lades læseren i stikken. Det er umuligt at finde en systematik, hvilket måske delvis skyldes yderst mangelfulde billedtekster og -forklaringer. Der findes tegnede fortolkninger af Flemming Bau – det har han gjort med fine resultater i Sesams oldtidshistorie, men her forekommer hans tegninger for tilfældigt anvendt. Baus tegninger svarer til historikerens skildring af et stykke fortid, men hvad så med de moderne fotografier? Hvad skal læserne fx. stille op med tre pæne farvefotografier s. 84f af nogle grønne marker ved Borremose, hvor arkæologer har fundet spor af en forsvarsborg fra jernalderen? Billederne kan lige så godt vise resultaterne af Hedeselskabets afvandingsbestræbelser. Man lades lige så meget i stikken ved gengivelsen af billeder fra den fortid, der behandles i bogen. S. 172 siger billedteksten lakonisk: »Der bygges kirke: Kalkmaleri«. Ingen datering, ingen stedsangivelse, ingen forklaring endsige fortolkning. Kalkmaleriet er senmiddelalderligt og stammer fra Tirsted kirke. Det er en illustration til den bibelske fortælling om opførelsen af Babelstårnet og ikke en kirke – men det viser noget om dansk murerarbejde i 1400-tallet. Det er en fin kilde til det arbejdende folks kulturhistorie, men det er op til læserne at opdage dette på eget initiativ.

Når nu forfatterne s. 16 skriver, at man skal være yderst forsigtig med at overføre viden fra udlandet til danske forhold, er det uforståeligt, at der anvendes ganske mange ikke-danske illustrationer. Helt tilbage fra den antikke oldtid bringes billeder, især i det umotiverede afsnit om Den antikke arv. S. 302 viser en samlejescene, og den ulogiske tekst lyder: »Samleje, Pompei: I pænhedens navn beskæftigede man sig gerne med vold, men ikke med sex«! Hvis sådanne for bogens emne ligegyldige scener skønnes at fremme salget af dette værk, vil jeg i stedet anbefale nogle gengivelser af saftige, obskøne kalkmalerier fra dansk senmiddelalder. Måske viser disse billeder nogle af det arbejdende folks u-vaner.

Axel Bolvig